

Bedömarutlåtande (ETNOLOGI –forskarutbildningsnivå)

Författad av: Torunn Selberg (prof. i kulturvetenskap, Universitet i Bergen), Fredrik Nilsson (prof. i nordisk etnologi, Åbo Akademi), Mahin Rahavi (studentrepresentant, Uppsala) och Sandra Torres (prof. i sociologi, Uppsala universitet tillika ordförande för panelen)

Bakgrund

Detta bedömarutlåtande har utformats i enlighet med instruktionerna som Historisk-filosofiska fakulteten vid Uppsala universitet tagit fram: "Bedömarpanelens uppgift är att genomföra en utvärdering, enligt vedertagna principer för *peer review*, av utbildningen inom huvudområdet/forskarutbildningsämnet. Till grund för utvärderingen ligger den självvärdering som utvärderingsenheterna sammansatt, samt ett platsbesök" (Historisk-filosofiska fakulteten, 2022: 1).

Enligt instruktionerna ska bedömarpanelerna leverera bedömarutlåtanden omfattande max. 3–4 sidor och därför presenteras inte forskarutbildningen i etnologi (se istället ETNO FoU 2022/ DEL 1 och DEL 2).

Vi har blivit ombedda att göra en helhetsbedömning av utbildningskvalitet med fokus på tre övergripande utvärderingsområden (s. 2 av Historisk-filosofiska fakultet, 2022):

- Vilken kvalitet håller utbildningen sammantaget? Uppfyller utbildningen kraven i högskoleförordningen och examensordningens mål?
- Vilka är utbildningens starka respektive svaga sidor? Vilka är de främsta utmaningarna, och hur ser utvecklingsbehoven ut? Hur kan utbildningen bli ännu bättre?
- Hur bedrivs kvalitetsarbetet vid utbildningen? Vilka formella och informella rutiner finns i utbildningsmiljön och hur kan dessa vidareutvecklas?

Bedömarpanelen förväntas också beakta elva specifika aspekter som listas upp nedan (de återfinns i HISTFILFAK 2017/23, s. 7):

- att utbildningarna når målen i högskolelagen och högskoleförordningen (examensordningen) och utbildningsspecifika mål, dvs. att de faktiska studieresultaten motsvarar de förväntade studieresultaten
- att undervisningens innehåll och form vilar på vetenskaplig grund samt beprövad erfarenhet
- att undervisningen sätter studenters/doktoranders lärande i centrum
- att målen examineras på ett ändamålsenligt och rättssäkert sätt och att progression säkerställs
- att verksamma i utbildningen har aktuell ämnesmässig och högskolepedagogisk/ämnesdidaktisk kompetens samt att lärarkapaciteten/handledarkapaciteten är tillräcklig
- att internationalisering och internationella perspektiv liksom hållbarhetsperspektiv främjas
- att jämställdhetsperspektiv integreras i utbildningen
- att utbildningen svarar mot individers och samhällets behov av bildning och professionell kunskap och förbereder studenterna för ett framtida arbetsliv
- att studenterna/doktoranderna har inflytande i planering, genomförande och uppföljning av utbildningen
- att en för alla studenter/doktorander tillgänglig och ändamålsenlig studiemiljö föreligger
- att kontinuerlig uppföljning och utveckling av utbildningen genomförs.

Bedömarutlåtande och rekommendationer:

Vilken kvalitet håller utbildningen sammantaget? Uppfyller utbildningen kraven i högskoleförordningen och examensordningens mål?

En del information är relevant att lyfta fram som bakgrund till såväl bedömning som rekommendationer. I forskarutbildning i etnologi ingår 7 obligatoriska kurser om 60 högskolepoäng och en avhandling om 180 högskolepoäng. Utbildningen bedrivs på svenska. Då självvärderingen skrevs (vårterminen 2022) fanns det 3 aktiva doktorander varav 2 stod utan finansiering. Sedan 2012 hade 6 doktorander antagits. Under perioden 2012–2021 hade den genomsnittliga bruttostudietiden varit 9,13 år, medan nettostudietiden i genomsnitt legat på 8,46 år (se ETNO FoU 2022/ DEL 1 & 2 samt BILAGOR).

I självvärderingen (s. 10, ETNO FoU 2022/ DEL 1) belyses kritik som riktats mot forskarutbildningen, till exempel: "I den kritiska återkoppling som studierektorn har samlat in från ämnets doktorander sedan 2017, beskrivs den etnologiska doktorandmiljön som ensam, splittrande och med dålig sammanhållning, till och med konfliktladdad, där det kan vara svårt att hitta ett ämnessammanhang". Etnologimiljön har av de egna doktoranderna upplevts som: "... alltför liten, icke välkomnande och ovillig att ta till sig kritik. Doktorander upplevde det som problematiskt att obligatoriska kurser har saknat beskrivningar och/eller litteraturlistor". Kritiken är förstås ytterst allvarlig.

Utlåtandet ska beakta jämställdhetsaspekten och det finns anledning att notera att kvinnor uppges vara i majoritet på alla nivåer inom utbildningen samt att 4 av 6 doktorander som antagits under de tio senaste åren varit kvinnor. Självvärderingen konstaterar samtidigt att "två av dessa kvinnor inte längre är aktiva doktorander" samt att 3 av 5 avhandlingar "under samma period har skrivits av män". Av de nu aktiva 3 doktoranderna var 2 kvinnor (s. 8, ETNO FoU 2022/ DEL 1). Under perioden 2017–2021 hade 1 doktorand varit sjukskriven en kortare period p.g.a. stress, 1 doktorand hade av sagt sig sin doktorandplats och 1 "gick från aktiv till helt inaktiv" (s. 10, ETNO FoU 2022/ DEL 1). Hur könsfördelningen ser ut i förhållande till den kraftfulla kritik som doktoranderna riktar mot forskarutbildningen (dvs. att de upplevt etnologimiljön som ensam, splittrande, med dålig stämning, konfliktladdad och ovillig att ta till sig kritik) framgår inte av underlagen.

Intrycken från självvärderingen, att doktorander vantrivs oftare än de trivs, att de saknar det stöd de behöver för att klara sina avhandlingar samt att de upplever miljön som konfliktfylld, förstärktes under samtalen med både doktorander och handledarkollegiet.

Varför har ett kollegium, som präglas av bred och djup ämnesmässig kompetens samt erfarenhet, inte förmått skapa en forskarutbildningsmiljö som välkomnar och leder en yngre generation etnologer in i en intellektuellt stimulerande gemenskap? Vårt bestämda intryck är att det saknas en tydlig ledning av forskarutbildningen i etnologi. Ansvaret för detta kan, vilket också görs under platsbesöket, placeras hos stolsprofessorerna. Vi menar emellertid att det inte är fullt så enkelt och institutionsledningen har det egentliga ansvaret för vad som varit och vad som ska ske. Vi rekommenderar starkt att institutionsledningen omgående utser en ämnesföreträdare med mandat att leda arbetet med vidareutveckling av forskarutbildningen som etnologiämnet tycks behöva samt med uppdrag att skapa ett fungerande ämnesdidaktiskt diskussionsforum för handledarkollegiet i etnologi och därigenom en hållbar forskarutbildning. Just nu förefaller nämligen handledar- och läraruppdrag hanteras som enskilda angelägenheter istället för ett kollektivt ansvar för doktorandernas miljö och forskarutbildningen som helhet. Att det saknats beskrivningar av obligatoriska kurser samt att interna konflikter tillåtits påverka utbildningen uppfattar vi som ett tydligt tecken på detta. Möjligtvis är även storleken på doktorandmiljön en konsekvens av svag kollegial gemenskap och ledning. Utöver detta kan det framhållas att den kulturanthropologiska

dominansen vid institutionen också förefaller påverka den etnologiska forskarutbildningsmiljön menligt. Med ett etnologiskt handledarkollegium och en tydlig ledning av detta kollegium kan möjligtvis relationen till kulturanthropologin förändras i för etnologin gynnsam riktning. I slutändan är det emellertid fakultets- och institutionsledningens ansvar att säkerställa att forskarutbildningen inom båda disciplinerna håller en hög nivå och att det finns en fungerande relation mellan dessa.

Vilka är utbildningens starka respektive svaga sidor? Vilka är de främsta utmaningarna, och hur ser utvecklingsbehoven ut? Hur kan utbildningen bli ännu bättre?

Som framkommit finns det strukturella, arbetsmiljömässiga, didaktiska och pedagogiska utmaningar som måste hanteras för att göra forskarutbildningen i etnologi till en attraktiv och framgångsrik miljö. Nedan följer några observationer/rekommendationer avseende områden som kan förbättras. Innan dess vill vi med bestämdhet slå fast att forskarutbildningens starka sidor vilar på en otvetydigt bred erfarenhet, djup ämnesmässig kompetens och hög forskarkompetens i kollegiet. Till detta ska adderas att doktorander och kollegiets medlemmar ingår som en viktig och uppskattad del i det nationella/nordiska samarbetet kring forskarutbildningen i etnologi. Men det finns också bekymmersamma sidor som måste hanteras:

- Till utbildningens svaga sidor hör vad som framstår som en svag eller oengagerad ledning (detta gäller såväl på ämnes- som fakultets- och institutionsnivå); en svag kollegial gemenskap; samarbetssvårigheter och konflikter mellan handledare, samt; doktorander handleds inte av handledarteam utan träffar respektive handledare separat och får hantera helt olika typer av synpunkter/kommentarer på egen hand.
- Forskarutbildning ska bedrivas utifrån tidshorisonten 4 år. Handledarkollegiet har varken anpassat handledningsrutiner eller kursutbud så att dessa stödjer doktorandernas möjligheter att klara sin forskarutbildning på utsatt tid. Enligt självvärderingen har det exempelvis inte funnits kursplaner, även om detta nu åtgärdats. Intrycket är att kollegiet oreflekterat skapat en forskarutbildning som enbart vilar på självstudier. Detta förhållningssätt är inte gynnsamt för doktorandernas utveckling och kräver åtgärd.
- Examensmålen för forskarutbildningen behöver aktiveras didaktiskt. Målen ska utgöra grunden för utformningen av kursutbudet, men ska också utgöra en orienteringsmekanism för handledning samt för utvecklingsarbete.
- Under platsbesöket hänvisade kollegiet till resursbrist och bristande ledarskap som en orsak till problem och hinder i det framåtriktade arbetet. Handledarkollegiets till synes bristande tilltro till sin egen förmåga och ansvar att staka ut en gemensam väg framåt är, menar vi, i sig ett hinder för miljöns möjlighet att såväl rekrytera doktorander som att erbjuda en stimulerande forskarmiljö som stödjer deras lärandeprocesser. Vi efterlyser ett gemensamt, samlat ansvarstagande för forskarutbildningen.
- Även om kollegiet bör ta ett samlat ansvar för forskarutbildningen är behovet av en ämnesföreträdare med mandat att leda forskarutbildningen i etnologi påtagligt. Det är en mycket stark rekommendation från bedömarpanelens sida att institutionsledningen omgående utser en ämnesföreträdare med mandat att initiera en diskussion rörande kollegiets ämnesdidaktiska grundsyn och att tillsammans med kollegiet formulera ett ämnesdidaktiskt förhållningssätt till kursutbud och handledningsrutiner.
- Vi rekommenderar fakulteten att på sikt utlysa åtminstone en professur. I väntan på att en ny professor kan rekryteras rekommenderas, som nämnts, institutionsledningen att omgående utse en ämnesföreträdare med tydligt mandat att leda och utveckla forskarutbildningen.

Hur bedrivs kvalitetsarbetet vid utbildningen? Vilka formella och informella rutiner finns i utbildningsmiljön och hur kan dessa vidareutvecklas?

Självvärderingen nämner ett flertal diskussionsforum där kvalitetsarbetet diskuteras.

Självvärderingen indikerar emellertid, i likhet med de samtal vi hade med kollegiet och doktorander, att ansvaret för kvalitetsarbetet ligger hos enskilda medarbetare (studierektorer, kursledare och handledare) istället för ett handledarkollegium. Vi rekommenderar bestämt att institutionsledningen utser en ämnesföreståndare som leder handledarkollegiets kvalitets- och utvecklingsarbete för att på så sätt säkerställa en i pedagogisk och didaktisk mening högkvalitativ forskarutbildning.

Vi uppmanar institutionsledningen att reflektera kring möjligheten att nyttja de forskningsmedel som fakulteten tillhandahåller på ett för forskarutbildningens del mer gynnsamt sätt. Om kollegiet ska kunna bedriva en forskarutbildningsmiljö och därmed säkra miljöns överlevnad på sikt, så behöver seniora kollegors forskningstid omdisponeras (åtminstone under en begränsad period). Fakultetsanslaget kan användas för doktorandrekrytering om medlen omdisponeras.

Avslutningsvis vill vi framhålla att förutsättningarna för en god forskarutbildning i etnologi i Uppsala finns i form av kollegiets breda erfarenhet, djupa ämneskompetens samt banden till andra svenska respektive nordiska etnologiska/folkloristiska forskarutbildningar.

Referenser:

ETNO FoU 2022/ DEL 1. *Självvärdering av forskarutbildning i etnologi*. Uppsala universitet: Institutionen för kulturanthropologi och etnologi.

ETNO FoU 2022/ DEL 2. *Fördjupad självvärdering om handledning på forskarnivå*. Uppsala universitet: Institutionen för kulturanthropologi och etnologi.

EXAMENSORDNINGEN (såsom det beskrivs i ETNO FoU 2022, DEL 1, s.4). Dokument skickat till bedömarpanelen av fakulteten.

HISTFILFAK 2017/23. *Modell för utbildningsutvärderingar vid historisk-filosofiska fakulteten 2018–2022*, Fastställd av Historisk-filosofiska fakultetsnämnd, Uppsala universitet 2018-02-27 och reviderad 2021-06-15.

Historisk-filosofiska fakultet/ Uppsala universitet (2022). *Uppgifter för bedömarpanel för utbildningsutvärderingar vid historisk-fakulteten, Uppsala universitet, 2022* (arbetsmaterial skickat av utbildningsledaren – Sara Lilja-Visén – till bedömarpanelen via e-post den 11 mars, 2022).